ปาฐกถาธรรม

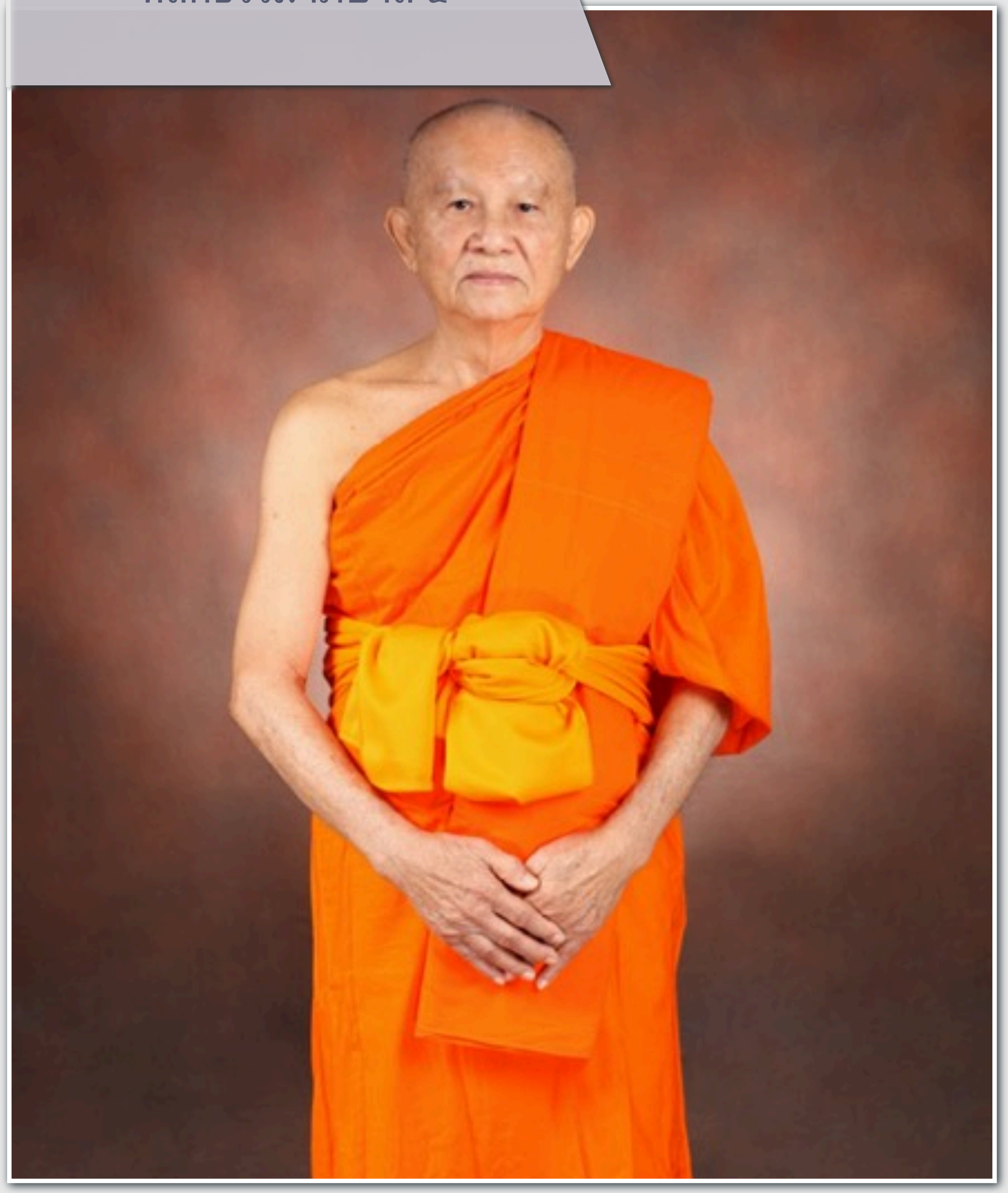
หลักธรรมาภิบาล ๔

พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล)

ปาฐกถาธรรม

หลักธรรมาภิบาล ๔

หลักธรรมาภิบาล ๔

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
กรมประชาสัมพันธ์

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เวลา ๘.๐๐ น.

หลักธรรมาภิบาล ๔

เจริญสุข / เจริญพร ญาติโยมสาธุชนผู้ฟังทุกท่าน

วันนี้อาตมภาพก็ได้มาพบกับท่านผู้ฟังอีกเช่นเคย ในรายการปาฐกถาธรรม เรื่อง "หลักธรรมภิบาล" ตอนที่ ๔ ซึ่งจะได้กล่าวจากตอนที่แล้วว่า หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักธรรมใช้ประกอบการบริหารงานแบบบูรณาการของหัวหน้าฝ่ายบริหาร (CEO) ทุกระดับให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งอาตมาภาพได้ประมวลหลักการบริหารสากลทั่วไป ที่หัวหน้าฝ่ายบริหาร (CEO) ใช้ได้ผลดีมาแล้ว ย่อรวมลงเป็น ๔ ประการ คือ หลักความถูกต้อง ๑ หลักความเหมาะสม ๑ หลักความบริสุทธิ์ ๑ และหลักความยุติธรรม ๑ หลักธรรมาภิบาล ๔ ประการนี้ ยังสงเคราะห์เข้ากับหลักราชธรรม ๑๐ ประการ ชื่อว่า "ทศพิธราชธรรม" ที่พระมหากษัตราธิราชเจ้าได้ใช้เป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน และปกครองอาณาประชาราษฎรของพระองค์ ให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

อาตมภาพได้กล่าวอธิบายขยายความไปแล้ว ๔ ประการได้แก่ ทานํ ทานคือการให้ ๑ สีลํ ศีล คือการสำรวมระวังความประพฤติปฏิบัติทางกายและทางวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ๑ ปริจฺจาคํ คือการเสียสละ ๑ และอาชฺชวํ คือความซื่อตรง ๑ วันนี้จะได้กล่าวอีก ๖ ข้อ คือ มทฺทวํ ความสุภาพอ่อนโยน ๑ ตปํ คือความเพียรเพ่งเผากิเลส ๑ อกฺโกธํ คือความไม่โกรธ ๑ อวิหึสญฺจ คือการไม่เบียดเบียนบุคคลอื่นตลอดจนสัตว์ทั้งหลายได้ให้ทุกข์ ๑ ขนฺติ คือความอดทน ๑ อวิโรธนํ คือความประพฤติที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม และดำรงตนไม่หวั่นไหวด้วยอำนาจความยินดียินร้าย ๑ ตามสมควรแก่เวลาสืบต่อไป

มทฺทวํ ความสุภาพอ่อนโยน

มัททวธรรม คุณธรรม คือ **ความสุภาพอ่อนโยน** นี้ หมายความถึงความเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอและมีกิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน งดงาม ตามฐานะ ตามเหตุผลที่ควรดำเนิน ไม่แข็งกระด้างดื้อดึงด้วยความเย่อหยิ่งถือตัวถือตน (มานะ) และ/หรือ ด้วยความดื้อรั้น (ถัมภะ) ๑ ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน (สาขลยัง) ๑ ความเป็นผู้รู้จักเคารพ นับถือ เกรงใจ (สัมมานะ) ผู้อื่น อย่างสูง คือ รู้จักเคารพ นับถือ บูชาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้แก่ คุณพระพุทธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ ๑

นอกจากนี้ มัททวธรรม คุณธรรม คือ ความสุภาพอ่อนโยนนี้ยังหมายความรวมถึง ความเป็นผู้ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่โดยชาติ (ชาติวุฒิ) ต่อผู้ใหญ่โดยวัย (วัยวุฒิ) และต่อผู้ใหญ่โดยเป็นผู้ทรงความรู้และทรงคุณธรรม (คุณวุฒิ) อีกด้วย ความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนนี้ชื่อว่า "อปจายนธรรม"

อานิสงส์ คือ กุศลผลบุญของผู้มีอัธยาศัยและมีปกติประพฤติสุภาพอ่อนโยนตามฐานะ มีวาจาอ่อนหวาน รู้จักเคารพนับถือผู้อื่น อย่างสูงคือรู้จักเคารพนับถือและบูชาคุณพระรัตนตรัย และมีปกติประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นผู้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ รวมทั้งปฏิภาณ ธรรมสาร/ธนสารสมบัติ สมดังคำให้พรเป็นภาษาบาลี ว่า

“อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน

จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํฯ”

แปลความว่า: “ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญทวีมากขึ้นแก่ผู้มีปกติไหว้กราบ อ่อนน้อม ถ่อมตน ต่อผู้ใหญ่อยู่เป็นนิตย์”

อธิบายว่า อปจายนมัย บุญกุศล คือ คุณความดี อันสำเร็จด้วยความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ผู้มีคุณความดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อคุณพระพุทธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ ย่อมเป็นประโยคสมบัติ มีกำลังบำบัด กรรมบีบคั้น (อุปปีฬกกรรม) และกรรมตัดรอญ (อุปฆาตกรรม) เสีย ไม่ให้ช่องเพิ่มผลกรรมที่ไม่น่าปรารถนา (อนิฏฐวิบาก) แก่ผู้มีปกติประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น ให้ผู้มีปกติประพฤติอปจายนธรรมนั้นพ้นจากภยันตรายต่างๆ ให้มีอายุยืนนาน และวรรณะ สุขะ พละ ๓ ประการนั้นก็พลอยเจริญตามอายุนั้นด้วย บัณฑิต คือ ผู้รู้จึงย่อมสรรเสริญผู้มีปกติประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ และเมื่อแตกกายทำลายขันธ์ คือตายลง ย่อมไปสู่สุคติภพ คือ ไปสู่ภพภูมิที่ดี ที่เจริญ ได้แก่ ไปเกิดเป็นมนุษย์ที่ดี หรือไปเกิดเป็นเทพบุตร เทพธิดาในเทวโลก เป็นต้น

มัททวธรรม คุณธรรม คือ ความสุภาพอ่อนโยน นั้น เป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความเมตตาและไมตรี เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวเนื่องและเป็นเหตุให้ สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน การให้ ปิยวาจา เจรจาอ่อนหวาน อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและ สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอ ไม่ถือตัว เกิดและเจริญขึ้น ส่วน อปจายนธรรม นั้น เป็นธรรมเครื่องกำจัดมานะ คือ ความเย่อหยิ่ง ถือตัว ถือตนว่าเป็นนั่น เป็นนี่ และเป็นธรรมเครื่องกำจัด ถัมภะ/Stubborn คือความดื้อรั้นไม่ยอมฟังเหตุผลของใครเสียได้ จึงมีผลให้ทั้งผู้ใหญ่ ผู้มีฐานะเสมอกัน และทั้งผู้น้อยที่อยู่ร่วมกันในสังคม และในวงงาน รู้จักนับถือกันละกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยดี มีสามัคคีธรรม เพราเหตุนั้น มัททวธรรม อันหมายความรวมทั้ง อปจายนธรรม จึงเป็นธรรมยังผู้ปฏิบัติให้มีความเจริญมั่นคงในชีวิต และยังสังคมหรือหมู่คณะให้ดำเนินไปได้โดยสวัสดีอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงคุณอันประเสริฐของเรา ทรงห่วงใยเด็กๆ และเยาวชนซึ่งนับวันแต่จะละเลยคุณธรรมข้อนี้มากขึ้น จึงได้มีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานพระบรมราโชวาท เพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็กประจำปี พ.ศ.๒๕๒๙ ความว่า “เด็กต้องหัดทำตัวให้สุภาพอ่อนโยน หมั่นขยันเอาการเอางาน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจอยู่เสมอ ให้ติดเป็นนิสัย จักได้เติบโตเป็นคนดี มีประโยชน์ และมีความเจริญมั่นคงในชีวิต”

สาธุชนพึงเห็นน้ำพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ต่ออาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ เป็นที่ปรากฏชัดเจนในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรและโครงการตามพระราชดำริต่างๆ เกิดขึ้นด้วยน้ำพระทัยอันอ่อนโยน ทรงเห็นและทรงปฏิบัติต่อพสกนิกรของพระองค์ดังเช่นบิดาต่อบุตร เป็นที่ประทับใจของชนทั้งหลาย ด้วยน้ำพระทัยอันอ่อนโยนนี้ แม้บางครั้งอาจทรงเครียดกับงานแต่ก็ไม่เคยปรากฏพระพักตร์บึ้งตึงกับผู้ใด ควรที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานองค์กรทั้งหลายจะพึงถือเป็นเยี่ยงอย่าง เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญและสันติสุขแก่ตนเองและผู้อยู่ร่วมกันในสังคม

ส่วนผู้มีปกติประพฤติชั่วร้ายด้วยกิริยา วาจา และด้วยอัธยาศัยใจคอที่หยาบคาย ก้าวร้าว ดูหมิ่นดูแคลน ล่วงเกินต่อผู้อื่นอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระทำต่อผู้ใหญ่โดยชาติวุฒิ โดยวัยวุฒิ และโดยคุณวุฒิ ผู้ทรงศีลทรงธรรม หรือผู้ประทุษร้าย/ผู้ทำลายพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ ย่อมได้รับผลเป็นวิบากที่ไม่ดีที่ไม่น่าปรารถนา (อนิฏฐวิบาก) อย่างรุนแรง ตามระดับแห่งคุณธรรมของผู้ที่ถูกระทบ และ/หรือ ที่ถูกก้าวร้าวล่วงเกินนั้น ให้ผู้ปฏิบัตินั้นได้รับผลกรรมนั้นเป็นดุจซัดธุลีทวนลม เพราะความประพฤติที่ไม่ดีเช่นนั้นย่อมให้ผลเป็น อุปัตถัมภกกรรม คือเป็นกรรมสนับสนุน ช่วยเร่งกรรมที่ไม่ดีที่เคยกระทำไว้แต่อดีตให้ให้ผลเร็วและแรงขึ้น และในขณะเดียวกันยังเป็น อุปปีฬกกรรม เบียดเบียนกรรมดีที่ได้เคยกระทำไว้หรือที่กำลังกระทำอยู่ให้อ่อนกำลังลง คือให้ผลน้อย และ/หรือให้ให้ผลช้าลง ดังปรากฏเป็นข่าวให้ได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่า ผู้ประทุษร้ายหรือทำลายผู้ที่มีคุณความดีมากๆ ดังเช่นผู้ประทุษร้ายหรือผู้ทำลายคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ และแม้ทำลายพระพุทธรูป ด้วยใจบาป หยาบช้า ย่อมได้รับผลกรรมตามสนองในภพชาติปัจจุบันทันตาเห็น เป็นต้นว่าให้เป็นผู้มีอายุสั้น หรือ เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรงและเรื้อรัง หรือฟุ้งซ่านมากถึงเสียสติ เพ้อคลั่ง บางรายประสบกับความเสื่อมถึงความตกต่ำล้มเหลวในชีวิต หาความเจริญและสันติสุขในชีวิตมิได้ เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ คือถึงความตาย เขาผู้มีปกติประพฤติชั่วร้ายเช่นนั้นย่อมไปสู่ทุคติภพ คือไปเกิดในภพภูมิที่ไม่ดี ทีไม่เจริญ ได้แก่ไปเกิดเป็นเปรตบ้าง สัตว์นรก อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉานบ้าง ตามกฎแห่งกรรม โดยที่ไม่มีอำนาจใดที่จะช่วยได้เลย

ตปํ ธรรมเครื่องเผากิเลส

ตะบะธรรม คือ **คุณธรรมเครื่องเผาผลาญกิเลส** ได้แก่ การประกอบความเพียร ๑ ขันติ ความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบาก ๑ ศีล การสำรวมระวังกายและวาจาให้สงบเรียบร้อยดีไม่มีโทษ ๑ ธุดงค์ ข้อปฏิบัติเข้มงวด เป็นเครื่องกำจัดกิเลส ๑ อินทรีย์สังวร การสำรวมอินทรีย์ คือสำรวมระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เมื่อมีรูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งสัมผัสทางกาย มากระทบก็ไม่หลงสยบในอารมณ์ที่น่ารัก และไม่หลงเคียดแค้นชิงชังในอารมณ์ที่ไม่น่ารัก ๑ หิริ ความละอายต่อบาปอกุศล ๑ โอตตัปปะ ความกลัวต่อบาปอกุศล ๑ เป็นต้น เหล่านี้ชื่อว่า “ตปธรรม” คุณธรรมเครื่องเผาผลาญกิเลส

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเห็นแจ้ง ทรงรู้แจ้งความเป็นไปของสัตว์โลกทั้งสิ้นทั่วทั้งจักรวาล แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาลไม่มี

ประมาณ ได้ตรัสรู้พระอริยสัจธรรม ๔ ประการ โดยชอบด้วยพระองค์เอง ในยามปลายแห่งราตรีในคือวันเพ็ญเดือนวิสาขะเมื่อ ๒๕๙๒ ปีที่ผ่านมานี้ ก่อนแต่จะได้ตรัสรู้ ทรงเป็นพระโพธิสัตว์อยู่นั้น ก็ได้ทรงบำเพ็ญบุญบารมี คือคุณความดีอย่างยิ่งยวด ๑๐ ประการคือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมม์บารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี จนเจริญแก่กล้าเป็น อุปบารมี และปรมัตถ์บารมี เต็มส่วน รวมเป็น บารมี ๓๐ ทัศ มาก่อนแล้วเป็นระยะเวลาถึง ๔ อาสงไขยกับแสนกัป การบำเพ็ญสมนธรรมสั่งสมบ่มบารมีจนแก่กล้าเป็นระยะเวลาอันยาวนานเช่นนั้น กว่าที่จะมาถึงพระชาติสุดท้ายที่จะได้บรรลุ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือญาณเครื่องช่วยตรัสรู้พระอริยสัจ ๔ และทรงรู้แจ้งโลกทั้งสิ้น ด้วยพระองค์เองโดยชอบนั้น ก็ได้ทรงบำเพ็ญตะบะ คือ คุณธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่งยวดดังกล่าวข้างต้นนั้นมาอย่างมากแล้ว ดังพระพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่าเราเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็นและกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่บุคคลพึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โพธิญาณอันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาท ธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาทฯ” (องฺ. ทุกฺ. ๒๐/๒๕๑/๖๔)

ตปธรรม คุณธรรมเครื่องเผาพลาญกิเลส ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้นนั้น เมื่อบำเพ็ญอยู่ย่อมยังคุณธรรมอื่นๆ ได้แก่ โภชเนมัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ชาคริยานุโยค หมั่นประกอบความตื่นไม่เห็นแก่การนอน ๑ สัทธา คือ ความศรัทธาในบุคคลและข้อปฏิบัติที่ควรศรัทธา ๑ พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์มามาก ๑ วิริยาลัมภะ การลงมือประกอบความเพียรอย่างเข้มแข็งเด็ดขาด ๑ สติ คือ ความมีสติระลึกชอบ ๑ สมาธิ คือ การมีสมาธิชอบ ได้แก่ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ๑ และปัญญา คือ ปัญญาอันเห็นแจ้งในสภาวธรรม และเห็นแจ้งในพระอริยสัจธรรมตามที่เป็นจริงอีก ๑ รวมเป็นจรณะ ๑๕ คือข้อปฏิบัติ ๑๕ ประการเป็นทางให้บรรลุ วิชชา ความสามารถพิเศษให้รู้แจ้ง เป็นคุณเครื่องกำจัดอวิชชามูลรากฝ่ายเกิดทุกข์ทั้งปวง ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณเครื่องระลึกชาติได้ ๑ จุตูปปาตญาณ ญาณเครื่องรู้จุติและอุบัติหรือปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย ๑ และ อาสวักขยญาณ ญาณเครื่องรู้วิธีทำอาสวกิเลสให้หมดสิ้นโดยเด็ดขาด เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทั้งหลาย ก็ได้ทรงบำเพ็ญตบะคุณเครื่องเผากิเลส โดยการเสด็จออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๙ และได้เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นเวลา ๑๕ วัน เมื่อได้ทรงลาสิกขาแล้ว ต่อจากนั้นก็ได้ทรงบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อกำจัดกิเลสเหตุแห่งทุกข์ด้วยพระองค์เองมาตลอด พร้อมกันกับได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งปวงเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขพสกนิกรของพระองค์ ด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ทรงศีล ทรงธรรม มีทศพิธราชธรรม เป็นต้น อย่างมั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดีของนักปกครอง นักบริหารและผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ ทุกองค์กร จะพึงถือเป็นแนวทางการบริหาร

ราชการแผ่นดิน และ/หรือการบริหารองค์กรสาธารณะอื่นๆ ที่รับผิดชอบให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้สังคมประเทศชาติอยู่เย็นเป็นสุขด้วยบารมีธรรมของผู้ปกครอง ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับทุกองค์กรเองได้ อย่างแน่นอนที่สุด

อกฺโกธํ ความไม่โกรธ

อักโกธะ คือ **กิริยาที่ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ตลอดทั้งไม่ผูกโกรธพยาบาทอาฆาตมุ่งร้ายผู้อื่น** แม้จักต้องลงโทษทัณฑ์แก่ผู้กระทำผิด ก็กระทำตามเหตุผลที่สมควร ตามหลักกฎหมาย และ/หรือกระทำตามระเบียบวินัยที่ได้กำหนดไว้ดีแล้ว ไม่กระทำด้วยอำนาจความโกรธ ผูกพยาบาท และแม้มีเหตุให้โกรธก็สามารถข่มความโกรธเสียได้ด้วยขันติธรรม ด้วยเมตตากรุณาธรรม และด้วยสติปัญญาอันเห็นชอบ คือ รู้โทษของความโกรธ อันนำไปสู่ความผูกโกรธ อาฆาตพยาบาท และรู้คุณของการละความโกรธ ไม่ผูกโกรธพยาบาท ตามที่เป็นจริง

ความโกรธนั้นมีโทษมากแก่บุคคลผู้มักโกรธ เจ้าอารมณ์ ฉุนเฉียว เป็นต้นว่า คนมักโกรธ ย่อมมีผิวกายเศร้าหมอง ไม่ผ่องใส

คนโกรธย่อมไม่รู้อรรถ คนโกรธย่อมไม่เห็นธรรม กล่าวคือ บุคคลที่ถูกความโกรธครอบงำแล้วย่อมเป็นคนขาดสติปัญญารอบคอบ จึงกลายเป็นคนไร้เหตุผล สามารถที่จะพูด หรือกระทำความประทุษร้ายผู้อื่น แม้แต่พ่อ-แม่ผู้มีพระคุณ และ/หรือแม้แต่ตนเองก็ประทุษร้ายได้

อนึ่ง คนมักโกรธย่อมเป็นทุกข์ มักฟุ้งซ่านมาก นอนไม่หลับ

บุคคลผู้มักโกรธย่อมเสื่อมจากคุณธรรม คือ เมตตากรุณาธรรม และขันติธรรม และเสื่อมจากปัญญาอันเห็นชอบ อันจะนำไปสู่ความประพฤติที่ไม่ดี ให้ต้องเสื่อมเสียทรัพย์ เสื่อมเสียเกียรติยศ และเสื่อมจากญาติมิตร เพราะไม่มีใครอยากเข้าใกล้คบค้าสมาคมด้วย เพราะคนมักโกรธแล้ว ชอบอาละวาดเกะกะระราน ย่อมพูดคำที่ไม่ควรพูด เช่นพูดจาหยาบคาย ด่าว่าผู้อื่น ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เช่น ทะเลาะวิวาท ชกต่อย ทุบตีผู้อื่น รวมความว่าคนโกรธแล้วย่อมกระทำความฉิบหายให้แก่ตนเอง และผู้อื่น ได้มาก ดังพระพุทธดำรัสว่า (องฺ. สตฺตก. ๒๓/๖๑/๑๐๐) "โกธชาโต ปราภโว" แปลความว่า "ผู้เกิดความโกรธแล้ว เป็นผู้มีแต่ความเสื่อมเสีย"

เพราะเหตุนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัส (สํ. ส. ๑๕/๑๙๙/๕๗,๖๔) ว่า

"โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ โกธํ ฆตฺวา น โสจติ"

แปลความว่า: "ฆ่าความโกรธเสียได้ จึงอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียได้ จึงไม่เศร้าโศก"

และได้ตรัสสอนวิธีข่ม หรือหักห้ามความโกรธพยาบาท ชื่อว่า อาฆาตปฏิวินัย (การปลดเปลื้องความอาฆาต) ไว้ว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความอาฆาตเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในบุคคลนั้น หรือพึงปลดเปลื้องความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน จักเป็นทายาทของกรรม ดังนี้"

และตรัสว่า คนลามกเท่านั้น ที่โกรธตอบผู้ที่โกรธ ผู้ไม่โกรธตอบผู้ที่โกรธ ย่อมชนะสงครามที่ชนะได้ยาก ผู้ที่รู้ผู้อื่นโกรธเป็นผู้มีสติสงบระงับได้ ชื่อว่า ประพฤติประโยชน์สองฝ่าย คือ ทั้งของตนและทั้งของคนอื่น

ความโกรธพยาบาทมีโทษมากดังกล่าวแล้ว บุคคลผู้เป็นหัวหน้าเป็นผู้นำคน หรือเป็นนักปกครอง นักบริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ ทุกองค์กร พึงรู้จักรักษาใจ ข่มใจไว้ไม่ให้โกรธขึ้ง และไม่ผูกโกรธไว้ด้วยขันติธรรม ด้วยพรหมวิหารธรรม มีเมตตากรุณาธรรมต่อกัน เป็นต้น ประการสำคัญ ก็คือ พึงอบรมกายวาจาของตน ให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ด้วยการปฏิบัติศีล และพึงอบรมจิตด้วยสมถวิปัสสนา คือ สมาธิและปัญญา อันมีรายละเอียดอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ก็จะเป็นคุณเครื่องกำจัดกิเลส ได้แก่ ความโกรธ ความโลภ ความหลง อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้เบาบางลง และประพฤติตนอยู่แต่ในทางที่เป็นบุญกุศลคุณความดี ให้สามารถดำเนินชีวิตและประกอบกิจการงานให้สำเร็จไปด้วยดีมีสันติสุขในกาลทุกเมื่อ

อวิหึสญฺจ ความไม่เบียดเบียน

อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ลำบาก คือ ความไม่ก่อความทุกข์ยากให้แก่บุคคลอื่น ตลอดทั้งสัตว์อื่นทั้งหลาย

บุคคลผู้ถือหลัก “อวิหิงสา” ประจำใจ ย่อมไม่ประพฤติเบียดเบียนใคร ไม่รุกราน-ไม่กดขี่ข่มเหงใคร ไม่รังแก-ไม่บีบบังคับใครให้เดือดร้อนโดยไม่เป็นธรรม เป็นบุคคลผู้เปี่ยมด้วย พรหมวิหารธรรม คือ คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ได้แก่ เมตตาพรหมวิหาร ปรารถนาแต่จะให้ผู้อื่นอยู่ดีมีสุข กรุณาพรหมวิหาร ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตาพรหมวิหารพลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยากัน และอุเบกขาพรหมวิหาร มีใจมัธยัสเป็นกลางวางเฉยเมื่อผู้อื่นตกต่ำ หรือถึงความวิบัติอันตนช่วยอะไรไม่ได้ บุคคลผู้มีคุณธรรม คือ “อวิหิงสา” และกอปรด้วยพรหมวิหารธรรมเช่นนี้ จึงควรแก่การเป็นผู้บริหาร เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้นำหมู่คณะ และ/หรือ เป็นหัวหน้าสังคม ตั้งแต่สังคมย่อย คือ สังคมครอบครัว ตลอดถึงสังคมในวงงาน และสังคมใหญ่ระดับประเทศชาติ และระดับโลก เพราะเขาย่อมเป็นผู้สามารถบริหาร ปกครอง หรือนำสังคมหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยความสันติสุขสวัสดีด้วยความรัก ความสามัคคีปรองดอง และด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน

ที่สังคมไม่สงบสุขอยู่ในทุกวันนี้ ก็เพราะการเบียดเบียนกัน ไม่มีความเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจกัน กลับมีแต่ความโลภจัด เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้องหมู่เหล่าจัด จึงคิดแต่จะเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนกัน เช่น พยายามกีดกัน ปัดแข้งปัดขากัน มิให้ผู้อื่นได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตามที่เขาสมควรจะได้ พยายามให้ร้ายป้ายสีกำจัดผู้อื่น โค่นล้มอำนาจผู้อื่นโดยไม่เป็นธรรม พยายามตัดรอนทำลายล้างผลาญกันทุกวิถีทาง หนักๆ เข้าถึงประหัตประหารรบราฆ่าฟันกัน พยายามแย่งชิงตำแหน่งงาน อย่างที่เรียกว่า “เลื่อยขาเก้าอี้” คนอื่น เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีมีลาภ มียศ มีตำแหน่งสูงกว่า ก็อิจฉาริษยา พยายามกำจัดเขาเสีย อย่างที่มีข่าวให้ได้ยินได้ฟังกันมากในสังคมปัจจุบัน คนที่มีลักษณะมีพฤติกรรมเช่นนี้ คือ คนขาดคุณธรรมข้อ “อวิหิงสา” และข้อ “พรหมวิหารธรรม” บุคคลประเภทนี้หากได้มีโอกาสเป็นใหญ่เป็นโต เป็นผู้บริหาร ผู้ปกครองหมู่คณะ หรือเป็นผู้นำสังคมแล้ว เขาย่อมใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมปกครองหมู่คณะ ให้พนักงานขององค์กร

หรือหน่วยงาน หรือให้สมาชิกในสังคมที่เขาเป็นผู้นำเป็นใหญ่อยู่นั้น ต้องปั่นป่วนเดือดร้อนแน่นอน

ส่วนผู้มีคุณธรรม คือ อวิหิงสา และพรหมวิหารธรรมประจำใจ ย่อมเหมาะสมที่จะเป็นผู้มีอำนาจทำหน้าที่การปกครองบังคับบัญชา เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดิน และ/หรือบริหารองค์กรเอกชน และองค์กรทางสังคมทั้งหลาย เพราะบุคคลผู้เจริญด้วยคุณธรรมดังกล่าวนี้จะมีแต่ความเมตตาปราณี มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักเห็นอกเห็นใจกัน ไม่คิดเบียดเบียนประหัตประหารกัน เห็นใครควรช่วยเหลือสนับสนุนก็ช่วยเหลืออย่างเต็มใจและจริงจัง ใครทำดีก็ยกย่องสรรเสริญสนับสนุนตามความเหมาะสมและเป็นธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ใครทำไม่ดีก็พยายามช่วยให้ปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น ถ้าสุดวิสัยที่จะช่วยก็ต้องวางอุเบกขา และปล่อยให้เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ขององค์กรที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ดังนั้น คุณธรรม คือ "อวิหิงสา" จึงเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนว่า เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้มีอำนาจในการปกครอง และในการบริหารที่ดี สำหรับท้าวพญามหากษัตริย์มาแต่อดีต และได้ถือปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทั้งหลายก็ได้ทรงเจริญคุณธรรมข้อ "อวิหิงสา" และ "พรหมวิหารธรรม" นี้ ในการครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกรของพระองค์มาโดยตลอด เป็นที่ประจักษ์ตาประจักษ์ใจแก่สาธุชนทั่วทั้งโลก ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครอง ผู้บริหาร จะพึงยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อความเจริญและสันติสุขของสังคมประเทศชาติไทยเราให้ยิ่งขึ้นไป

วันนี้ขอยุติปาฐกถาธรรมไว้แต่เพียงนี้ก่อน โปรดติดตามรับฟังต่อไปในคราวหน้า ขอความสุขสวัสดี จงมีแด่ท่านผู้ฟังทุกท่าน เจริญพร